

.....

DOSIJE

.....

Vasa Čubrilović

MANJINSKI PROBLEM U NOVOJ JUGOSLAVIJI

Referat “Manjinski problem u novoj Jugoslaviji” profesora Vase Čubrilovića, upućen komunističkim vlastima novembra 1944, predmet je istinske zavere ćutanja. Upitan u sudnici Haškog tribunala o njegovom sadržaju, akademik Čedomir Popov je odgovorio: “O dokumentu iz 1944. godine koji vi pominjete, ja pojma nemam, niti je iko o tome ikad govorio u jugoslovenskoj istoriografiji”. Ne bez razloga, budući da je reč o neobičnom tekstu koji sugerise niz aktivnosti kojima bi se neslovenske manjine zauvek odstranile iz nove Jugoslavije, u kojem se, između ostalog, prvi put u srpskom jeziku upotrebljava termin “etnički čist”. Iz ovih je razloga dokument bio interesantan Tribunalu, a verovatno iz tih razloga i nema u bibliografiji radova profesora Čubrilovića, iako dopunjava ranije tekstove u kojima on razmatra problem manjina (prim. “Politički uzroci seoba na Balkanu od 1860. do 1880. godine”). Atentator na Franca Ferdinanda, docnije učenik Jovana Cvijića, profesor Beogradskog univerziteta i sekretar Srpskog kulturnog kluba, Čubrilović je kombinovao naučno interesovanje za pitanje neslovenskih manjina sa političkim inicijativama usmerenim ka njegovom rešavanju (prim. “Iseljavanje Arnauta”). Čubrilovićeva posleratna karijera sugerise da je elaborat povoljno primljen, budući da je autor pozvan da u vladi FNRJ vrši dužnost ministra poljoprivrede. Rukovodeći tim resorom, nastavio je da eksperimentiše politikom prema manjinama kroz sprovođenje agrarne reforme i kolonizacije. Interesantno je, međutim, da je prema širenju interesovanja za etničku kompoziciju SFRJ u srpskoj intelektualnoj eliti zauzeo kritičan stav. Bio je jedan od akademika koji su se javno ogradili od Memoranduma SANU. Po sećanjima Ivana Stambolića, Čubrilović se „zgranjavao gledajući dokle se u tom velikosrbovanju ide... Pričao je kako čitava grupa takozvanih srpskih ‘besmrtnika’ godinama okapava nad mapama Bosne pokušavajući da otkrije makar i kozju stazu kojom bi se od Beograda do Karlovca moglo prepešačiti, a da se prolazi isključivo kroz srpska sela i gradove”.

Tekst je objavljen prvi put u *Mladini* (br. 49, 18. XI 1988), a zatim i u *Nedeljnom telegrafu* (18. i 25. IX 1996). Na engleskom jeziku ga je objavio Robert Elsie, u: *Gathering clouds: the roots of ethnic cleansing in Kosovo and Macedonia: early twentieth century documents*, Peja 2002, 68–76. Fragmenti su objavljeni u: Kristaq Prifti et alia (ed.), *The Truth on Kosova*, Tirana 1993, 301–6. i Mirko Grmek et alia (prir.), *Etničko čišćenje*, Zagreb 1993, 152–154. Između ovih izdanja postoje neznatne razlike, koje treba sravniti sa originalnim tekstom. Original je pohranjen u Arhivu Srbije, fond Prezidijum Narodne skupštine Narodne Republike Srbije G–16, fascikla 1, ali je usled višemesečnog renoviranja arhivske čitaonice nedostupan. U očekivanju originala, tekst se reprodukuje onako kako ga je u *Nedeljnom Telegrafu* objavio Goran Ilić, u nadi da će pobuditi interesovanja za dalja istraživanja o nastanku, sadržini i uticaju ovog dokumenta.

Priradio: Vladimir Petrović,
Institut za savremenu istoriju, Beograd

Branko Popović – *Katedrala u Sevilji III*, 1911.